

Katarzyna Miszczak*

ROZWÓJ REGIONALNY A PROCESY USIECIOWIENIA W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

Sieci istniały w każdej gospodarce. Specyfika obecnej sytuacji polega na tym, że sieci, rozbudowane przez technikę, przenikają nasze życie tak mocno, iż „sieć” stała się centralną metaforą, wokół której zorganizowane jest nasze myślenie i gospodarka. Jeśli nie zrozumiemy specyficznej logiki sieci, nie zdołamy odnieść korzyści z dokonującej się dziś transformacji.

Kevin Kelly

Sytuacja regionów w drugiej połowie XX w. uległa istotnej zmianie. Przeszły one długą ewolucję od jednostek przestrzennych, które miały wyłącznie charakter pomocniczo-administracyjny do pełnego upodmiotowienia, które spowodowało pojawienie się nowej istotnej instytucji w procesach społeczno-gospodarczych. Przyczyny tych zmian mają charakter niewątpliwie wielowątkowy, ale do podstawowych należy zaliczyć przede wszystkim przyspieszenie i intensyfikację natężenia procesów rozwoju oraz towarzyszącą temu procesowi postępującą globalizację gospodarki światowej a także zjawiska społeczne jak np. rozwój samorządności terytorialnej – wywołuje to narastanie z kolei zjawisk związanych z decentralizacją, czyli ograniczeniem roli władz państwowych w kształtowaniu procesów rozwoju regionalnego (wzrasta znaczenie polityki intraregionalnej)¹. Samo pojęcie rozwoju regionalnego w literaturze przedmiotu jest różnie interpretowane. Według A. C. Nelsona przez pojęcie to rozumie on „zmiany w regionalnej produktywności mierzonej wielkością populacji, zatrudnieniem, dochodem i wartością produkcji dodanej. Rozwój regionalny obejmuje również rozwój społeczny,

* Mgr, Katedra Polityki Ekonomicznej i Europejskich Studiów Regionalnych, AE we Wrocławiu.

¹ Zob. szerzej: S. Korenik, *Rozwój regionu ekonomicznego na przykładzie Dolnego Śląska*, „Prace Naukowe AE im. Oskara Langego we Wrocławiu” 1999, nr 818, s. 26–27.

rozumiany jako poziom opieki zdrowotnej, dobrobyt, jakość środowiska czy kreatywność². Kompleksowy rozwój gospodarczy powinien w formie zbiorczej i skoordynowanej uwzględniać również konieczność zachowania ładu ekonomicznego, społecznego, przestrzennego, ekologicznego i lokalnego. Dopiero w odniesieniu do takiego stanu gospodarki można używać pojęcia „kompleksowy ład rozwoju”³.

Teoria rozwoju regionalnego skupia się na badaniu procesów rozwoju w skali regionu. W związku z tym określa prawidłowości związane z ich występowaniem, a ponadto identyfikuje przyczynę, dynamikę i strukturę. Dokonuje ona też oceny sposobu i warunków oddziaływania na tworzenie bazy materialnej oraz wskazuje czynniki rozwoju⁴.

Nowoczesne podejście do rozwoju regionalnego mocno akcentuje orientację na wzmocnienie konkurencyjności regionów jako podstawowy kierunek polityki regionalnej⁵. Regionalny układ instytucjonalny o takich cechach, jak⁶:

- wielość i różnorodność organizacyjna, nazywana za Aminem i Thriftem „gęstością instytucjonalną”,

- występowanie **sieci koordynacji**, zapewniających współdziałanie wielu i różnych funkcjonalnie organizacji,

- występowanie reguł i praktyk chroniących konkurencję, najlepiej sprzyja przedsiębiorczości i innowacyjności, bez czego region nie może uzyskać strukturalnej zdolności konkurencyjnej. Podstawą takiej konkurencyjności nie jest tradycyjna efektywność alokacyjna, lecz współcześnie rozstrzygająca efektywność adaptacyjna, której przesłanką i wyznacznikiem są różnorodne – pośrednie między rynkiem a hierarchią – formy koordynacji działań zwane ogólnie **sieciami**. Przykładem takich powiązań sieciowych są m. in.: *joint ventures*, montaż finansowy, partnerstwo publiczno-prywatne, dystrykty przemysłowe, konsorcja badawcze, *franchising* itp. Tym samym regionalna restrukturyzacja i rozwój regionalny zależą przede wszystkim od układów koordynacji działań zbiorowych na wszystkich poziomach terytorialnych oraz od warunkującego ich formowanie się sposobu funkcjonowania państwa.

Obecnie obserwuje się wzrost roli sieciowych powiązań horyzontalnych, czyli splotu relacji gospodarczych, instytucjonalnych, technologicznych

² W. Dziemianowicz, *Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny w Polsce*, Warszawa 1997, s. 29.

³ K. Secomski, *Nowoczesne czynniki rozwoju*, [w:] *Jednolitość i różnorodność w polityce rozwoju*, red. A. Dobraczyńska, Warszawa 1997, s. 307–308.

⁴ S. Korenik, *op. cit.*, s. 27.

⁵ J. Hausner, *Słabość władzy centralnej*, [w:] *Polityka regionalna państwa pośród uwikłań instytucjonalno-regulacyjnych*, red. J. Szomburg, Gdańsk 2001, s. 117–123.

⁶ J. Hausner, *Modele polityki regionalnej w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2001, nr 1(5), Warszawa 2001, s. 5–6.

i społecznych w skali lokalnej i regionalnej. Tworzą one ramy wspólnego działania. Bieżące działanie można sobie wyobrazić jako przepływy w sieciach. Elementy sieci zmieniają się w niejednakowym tempie. Istotne są różnice między prędkością zmian infrastruktury sieciowej i przepływów w sieci. Różnice te określają tempo przywracania równowagi po zakłóceniach, a ponadto relacje podporządkowania. Elementy sieci zmieniają się powoli i zazwyczaj wyposażone w urządzenia trwałe podporządkowują sobie przepływy, które zmieniają się szybko. Ważne jest jednak, że musi być stworzone forum dla współdziałania, sieci powiązań i sprawny mechanizm ich funkcjonowania. Tak sytuacja sprzyja tworzeniu się nowych miejsc pracy, wzrostowi dochodów ludności, ładowi przestrzennemu oraz powiększaniu kapitału ludzkiego i społecznego.

Sieci rozwijają się w różnych skalach przestrzennych: miast, regionów, krajów, a także w skali międzynarodowej np. powiązania sieciowe w ramach Unii Europejskiej. Wynika to z charakteru współczesnej gospodarki narodowej opartej na wiedzy i charakteryzującej się globalizacją procesów produkcji i umiędzynarodowieniem rynków zbytu, malejącą rolą granic państwowych dla przepływu międzynarodowych kapitałów, wzrastającą rolą metropolii jako inkubatorów innowacji i nowoczesnych technologii pozwalających na uzyskiwanie produkcji o wysokiej wartości dodanej, przejściem od koncepcji stabilizacji produkcji i gospodarki do koncepcji elastyczności⁷. Z samej definicji pojęcia globalizacji zaproponowanej przez B. Parker, według którego: globalizacja to „rosnąca przenikalność (*permeability*) wszelkiego rodzaju granic, mianowicie granic fizycznych, takich jak czas i przestrzeń, granic narodowo-państwowych, granic gospodarek, branż i organizacji oraz mniej namacalnych granic, takich jak normy kulturowe i założeń dotyczących tego „jak się robi pewne rzeczy tutaj”⁸ wynika, że przestrzenne sieci gospodarcze stanowią współcześnie efektywne rozwiązanie, pozwalające sprostać zmiennym wymaganiom rynku.

Wydaje się, że niezwykle ważną sprawą jest przenoszenie doświadczeń europejskich do krajów naszego regionu. Integracja europejska stawia przed nami nowe zadania i stąd też wynika konieczność kompleksowego podejścia do problemów stanowiących największe wyzwanie dzisiejszych czasów: zrównoważony rozwój ekonomiczny, poprawa jakości życia i bezrobocie.

Pierwsze studia zapoczątkowane przez miasta europejskie w 1997 r.⁹ pozwoliły zidentyfikować kilka przykładowych sektorów wzrostu, które, mimo, że różniły się w poszczególnych ośrodkach, to w większości z nich

⁷ Zob. szerzej S. Otok, *Geografia polityczna*, Warszawa 2000, s. 182–185.

⁸ B. B. Parker, *Globalization and Business Practice. Managing Across Boundaries*, London 1998, s. 6–7.

⁹ Zob. szerzej B. Sedler, *Analiza porównawcza czynników dynamizujących rozwój na przykładzie miast europejskich*, Rzeszów 1999.

przyjęto jako rozwojowe takie sektory jak: multimedia, kultura i związane z nią otoczenie biznesu oraz technologie ochrony środowiska. Zaobserwowano, że rozwój ulega znacznemu przyspieszeniu w wyniku współdziałania poprzez sieci krzyżujące się w poprzek poszczególnych sektorów. Wniosek był następujący: konieczne jest głębsze wejście wewnątrz procesów wzrostu, aby w perspektywie wypracować efektywne strategie wzrostu i wyciągnąć stąd odpowiednie korzyści pojawiające się z nowymi możliwościami. Wynikła stąd decyzja podjęcia drugiego etapu studiów celem porównania na płaszczyźnie międzynarodowej potencjalnych zintegrowanych obszarów/grup wzrostu (*Growth Clusters*) oraz identyfikacji pola działania dla polityki rozwoju ekonomicznego miast i regionów.

Koncentracja badań na owych zintegrowanych obszarach/grupach aktywności ekonomicznej (dla uproszczenia i jasności określonych angielskim synonimem *Cluster*) wynika z przekonania, że wzrost zapewnia tylko tego typu środowisko i sposób podejścia sieciowego – (*network approach*). Na bazie owych oczekiwań co do perspektywy i możliwości rozwoju, wybrane zostały obszary do dalszej analizy (patrz tab. 1).

Tabela 1

Czynniki dynamizujące rozwój wybranych miast

Miasto	Liczba mieszkańców	Dochód na mieszkańca EURO (1995)	Wybrany obszar wzrostu (<i>Growth Cluster</i>)
Amsterdam	717 000	12 505	Turystyka
Eindhoven	670 000	–	Mechatronika
Helsinki	920 000	16 441	Telekomunikacja
Lipsk	503 000	–	Media
Lyon	1 260 000	13 189	Zdrowie
Manchester	2 590 100	11 079	Przemysł kulturalny
Monachium	1 240 000	17 268	Media
Rotterdam	1 065 000	13 341	Media
Wiedeń	1 807 000	18 649	Zdrowie

Źródło: B. Sedler, *Analiza porównawcza czynników dynamizujących rozwój na przykładzie miast europejskich*, Fundacja Naukowo-Techniczna „Gdańsk”, Rzeszów 1999, s. 3.

Dla przykładu obszar medycyna/zdrowie został wybrany przez Wiedeń i Lyon, gdzie istnieje długa tradycja badań w tym zakresie medycyny i opieki zdrowotnej. Media wybrały miasta: Lipsk, Monachium i Rotterdam, jakkolwiek różnice pomiędzy nimi są znaczne. W Monachium ów *cluster*

jest bardzo rozwinięty, w Lipsku wiąże się nadzieje na jego odnową (długa tradycja) zaś Rotterdam liczy na poszerzenie swojej bazy ekonomicznej.

Eindhoven wybrało obszar *High-Tech*, Amsterdam turystykę, zaś Manchester przemysł okołokulturalny z uwagi na istnienie dużego potencjału w zakresie problematyki tzw. regeneracji miasta. Helsinki są przykładem jak globalne-sieciowe podejście zapewnia sukces. Wybrano tam teledmedia jako obszar wzrostu, także z uwagi na siedzibę Nokii. Należy zauważyć, że w Helsinkach i okolicy koncentruje się 50% potencjału ekonomicznego Finlandii. W przeciągu zaledwie czterech lat zdołano zmniejszyć stopę bezrobocia z prawie 20% do 7% obecnie. Jest to ewenement na skalę światową.

Jak wspomniano, rozwój poszczególnych aktywności wiąże się z podstawowymi zmianami w zapotrzebowaniu odbiorców/konsumentów, technologii, polityce i demografii. Istnieją wątpliwości, do jakiego stopnia analiza sektorowa jest adekwatnym narzędziem analizy rozwoju gospodarczego miast-regionów. Dużo czynników wskazuje coraz wyraźniej, że rozwój regionu zapoczątkowany jest kooperacją pomiędzy partnerami na bazie ekonomicznej tworzącej innowacyjne kompleksy firm i organizacji. To właśnie w owych konfiguracjach sieciowych, lub inaczej *clusterach*, realizowany jest rozwój gospodarczy i wzrost zatrudnienia. Od początku lat 90. owe sieci są uznawane jako bardzo ważne czynniki sprawcze w ekonomii. W tej perspektywie badania poszczególnych sektorów wydają się mniej przydatne i powinny być zastąpione podejściem sieciowym. Owe znaczenie sieci uwidacznia się i wynika z wielu poziomów współdziałania: firm/organizacji i na płaszczyźnie geograficznej (państwa, regiony, miasta).

Firmy i organizacje spostrzegły, że mają o wiele większe szanse na przetrwanie na burzliwym rynku międzynarodowym przy gwałtownym rozwoju technologii jednocząc się i tworząc powiązania sieciowe. Sieci są szczególnie ważne w przypadku innowacji, gdy cykle życia poszczególnych produktów są krótkie i coraz bardziej skracane wymogami konsumentów. Uczestnictwo w sieci umożliwia firmom koncentrację na podstawowych zadaniach i zapewnia dostęp do źródeł specyficznej wiedzy know-how, technologii, środków finansowych, produktów czy do rynku.

Najnowsze badania wskazują, że w owej ekonomii sieciowej drogi biznesu zmieniły się radykalnie: intensywna, długoterminowa kooperacja jest podstawą i często obejmuje wymianę strategicznego know-how np. w zespołach projektowych. Jako przykład można podać tzw. wczesne zaangażowanie poddostawców w rozwój nowych produktów.

Jednym z podstawowych czynników nowej orientacji firm na kooperację sieciową jest gwałtowny rozwój technologii informatycznych i telekomunikacyjnych, ułatwiających wymianę informacji i stwarzających nowe możliwości

np.: w dziedzinie projektowania można opracowywać nowy samochód w wielu miejscach na świecie równolegle. Owe połączenia sieciowe są ważne nie tylko dla firm, lecz również dla innych rodzajów organizacji. W szczególności instytucje naukowo-badawcze w Europie widzą korzyści wynikające z kooperacji. Również firmy prywatne zauważyły szansę we współpracy z placówkami naukowymi, które coraz bardziej angażują się w prace na ich rzecz poprzez kontakty badawcze. Ma to również podłoże finansowe, gdyż budżety publiczne są systematycznie zmniejszane. Ważnym wynikiem owego współdziałania jest konfrontacja nauki z zapotrzebowaniem rynku. Również placówki edukacyjne są beneficjentami współpracy sieciowej, np. dobre stosunki z biznesem stwarzają możliwości treningu zawodowego dla studentów, jak i adaptacji programów nauczania do potrzeb rynku.

Kooperacja pomiędzy firmami i organizacjami w sieciach ma rozmaite wymiary przestrzenne. Sieci mogą rozciągać się na cały świat, jak w przypadku projektanta samochodów lub globalnej sieci giełd. Duża część relacji wewnątrzsieciowych może być zlokalizowana na danym obszarze, w regionie lub mieście. Popularny termin *cluster* jest na ogół związany z owym lokalnym lub regionalnym wymiarem sieci. W przeciwieństwie do sektora, instytucje wchodzące w skład *clusteru* są z różnych poziomów łańcucha przemysłowego (dostawcy, odbiorcy), z sektora usług (instytucje finansowe, usługi wspomaganie produkcji), włączane są ciała rządowe, agencje publiczne i prywatne, uniwersytety, instytuty badawcze etc.

Już w końcu lat 20. w USA zauważono potężną dynamikę okręgów przemysłowych, gdzie geograficznie skoncentrowane grupy firm, dużych i małych, poprzez wszechstronną kooperację rozwinęły potencjał zdolny do konkurencji międzynarodowej, bazując na zasobach lokalnych. Powszechnie uznaje się cztery podstawowe czynniki wzrostu¹⁰:

1. Warunki rozwoju: jakość siły roboczej, kapitał, wiedza i jej dostępność.
2. Zapotrzebowanie: skala i jakość rynku regionalnego.
3. Przemysł dostawczy: dostawcy konkurencyjni w skali globalnej, specjalistyczne usługi.
4. Strategia biznesu: rywalizacja pomiędzy lokalnymi firmami lecz również wola kooperacji w dziedzinie badań, sprzedaży i marketingu.

Szczególnie gra współzawodnictwa i kooperacji jest fundamentalna. Zbyt wiele współzawodnictwa może okazać się destrukcyjne i tak samo zbyt ścisła kooperacja prowadzi do formowania się karteli. Podkreśla się, że główną rolę wewnątrz *clusteru* grają połączenia inne niż wewnątrz firmy: z instytucjami naukowo-badawczymi wspieranymi przez rząd, więzy ze środowiskiem naukowym i stowarzyszeniami zawodowymi.

¹⁰ B. Sedler, *op. cit.*, s. 7.

Na podstawie powyższych spostrzeżeń należy podkreślić, że gospodarka sieciowa działa na innych zasadach niż tradycyjny układ gospodarczy hierarchiczny. Jeśli cena konkurencyjna jest głównym mechanizmem koordynacyjnym rynku, a reguły organizacyjne mechanizmem hierarchii, to znamieniem sieci jest zaufanie i współpraca¹¹. Sieci nie są bowiem prostą kontynuacją kontraktów rynkowych między autonomicznymi przedsiębiorstwami ani odnową biurokratycznych relacji administracyjnych. Więcej znaczy w nich partnerskie współdziałanie, lojalność i zaufanie między nowymi a współautonomicznymi jednostkami i wielkimi korporacjami. Wywierają one wpływ na dynamikę rynku, a co się z tym wiąże także na rozwój regionalny. Mogą go przyspieszać, ale także spowalniać. Konkurencja rynkowa powoduje płynność powiązań gospodarczych. Powiązania te powstają, rozwijają się i znikają. Główną konsekwencją rozwoju sieci, zwłaszcza w formie kapitałowej, jest to, że powodują one pewną inercję rynku i spowalniają dostosowania rynkowe do zmieniających się warunków konkurencyjnych. Stąd też struktury sieciowe są często bardziej efektywne niż inne struktury, zwłaszcza w sytuacjach, gdy rynki są niespokojne i następują szybkie zmiany w technologii. Sieci są szczególnie przydatne w sytuacjach wymagających szybkiego i dokładnego przepływu informacji kluczowych ze względów handlowych lub społecznych. Odgrywają zasadniczą rolę zarówno dla przedsiębiorstw małych i średnich, jak i coraz większej liczby dużych. Wielkie kooperacje, będące rdzeniem sieci, nie kierują się zasadą zharmonizowanego rozwoju miasta, regionu czy kraju. Należące do nich firmy i ich filie lokalizują się w różnych miastach, regionach czy nawet krajach, kierując się zasadą maksymalizacji korzyści płynących dla korporacji z całego zbioru lokalizacji, w którym uruchamiają swoją działalność. O zharmonizowany rozwój pojedynczych miejsc muszą więc troszczyć się władze i społeczności lokalne.

Można zatem stwierdzić, że nowy paradygmat sieciowy w rozwoju regionalnym oznacza powstawanie dość odmiennej formy ekonomicznej, ponieważ „w sieciowych sposobach alokacji zasobów transakcje odbywają się nie za pośrednictwem wyodrębnionych aktów wymiany, ani za pośrednictwem pełnomocnictw administracyjnych, lecz za pośrednictwem sieci poszczególnych osób lub instytucji włączonych do działań na warunkach wzajemności, uprzywilejowania i obopólnego poparcia [...]. Komplementarność i dostosowanie są kamieniami węgielnymi efektywnych sieci produkcyjnych”¹². W związku z powyższym zwraca się uwagę, że w dzisiejszej organizacji sieciowej daje się zauważyć tendencja do dużego wzrostu powiązań sieciowych,

¹¹ Por. R. Domański, *Gospodarka przestrzenna*, Warszawa 2002, s. 194–198.

¹² J. Murdoch, *Actor-networks and the Evolution of Economic forms: Combining Description and Explanation in Theories of Regulation, Flexible Specialization and Networks*, Environment and Planning A., 1995, s. 741.

które są – z jednej strony – powiązaniem relatywnie „słabymi”, określonymi dość luźno w porównaniu z tradycyjnymi regułami wymiany rynkowej, z drugiej zaś powiązaniem relatywnie stabilnymi, opartymi na wzajemnym zaufaniu i funkcjonującymi w dłuższych okresach, z rzadszymi zmianami uczestników niż na rynkach pieniężnych¹³.

Sieci mają swoją logikę. Kiedy połączy się ze sobą wszystkie elementy, dzieją się osobliwe rzeczy. „Matematycy mówią, że wartość sieci zwiększa się proporcjonalnie do kwadratu liczby jej elementów. Inaczej mówiąc, kiedy liczba węzłów zwiększa się arytmetycznie, wartość sieci rośnie wykładniczo. Dodanie kilku elementów może gwałtownie zwiększyć wartość wszystkich poprzednich”¹⁴. Prawo zwiększających się zysków widzimy na przykładzie rozwoju Doliny Krzemowej. Każda nowa firma, która odnosi sukces, przyciąga inne nowe firmy, co z kolei przyciąga kapitał i fachowców oraz kolejne firmy. Dolina Krzemowa i inne regiony zaawansowanych technologii to sieci talentów, środków i możliwości.

Zasięg przestrzenny sieci jest oczywiście bardzo zróżnicowany. Istnieją sieci skupione i sieci rozproszone na większych przestrzeniach: sieci lokalne, regionalne, krajowe, ponadkrajowe, globalne. Istnieją sieci z terytorialnymi rdzeniami i bez nich, sieci będące kombinacją aglomeracji i dyspersji, sieci symetryczne, w których uczestniczą firmy o zbliżonej wielkości, i sieci asymetryczne złożone z małych i dużych firm. Koncepcje sieciowe przenikają też do geopolityki. Ich realizacja nadaje nowe znaczenie granicom, państwom i konstytucjom. Według J. G. Lambooya: „nie ma wioski globalnej, istnieje świat w postaci sieci Perroux, które tworzą własne hierarchie i rynki przekraczające zasady ujęte w konstytucjach”¹⁵.

Gospodarka sieciowa jest odpowiednim i może być bardzo efektywnym instrumentem polityki gospodarczej wielkiego miasta bądź regionu. Gospodarka tych jednostek przestrzennych wykazuje pogłębiającą się fragmentaryzację. Harmonizacja zróżnicowanych działalności może im przynieść znaczne efekty synergiczne. Musi być jednak stworzone odpowiednie forum dla współdziałania, sieci powiązań i sprawny mechanizm ich funkcjonowania. Sieci stanowią także istotny instrument polityki ekonomicznej zwłaszcza wtedy, gdy władze miejskie lub regionalne przechodzą od działalności polegającej na dostarczaniu usług miejskich do tworzenia sposobności dla różnych grup interesów. Takie przejście sprzyja tworzeniu nowych miejsc pracy, łaadowi środowiskowemu i przestrzennemu, wzrostowi dochodów przedsiębiorstw i ludności oraz powiększaniu kapitału ludzkiego i społecz-

¹³ J. Grzeszczak, *Bieguny wzrostu a formy przestrzeni spolaryzowanej*, „Prace Geograficzne PAN we Wrocławiu” 1999, nr 173, s. 53.

¹⁴ K. Kelly, *Nowe reguły nowej gospodarki*, Warszawa 2001, s. 15.

¹⁵ J. G. Lambooy, *Complexity, Formations and Networks*, [w:] *Complexes, Formations and Networks*, red. M. de Smidt, E. Wever, 1991, s. 21.

nego¹⁶. Procesy usieciowienia powodują przejście od miejsc do przestrzeni. Gospodarka sieciowa funkcjonująca w nowym królestwie wielowymiarowych przestrzeni ma w związku z tym następujące własności¹⁷:

- odmienny sens wielkości,
- żywiołową zdolność do tworzenia skupisk,
- równość uczestników,
- reintermediacja.

Jak można zauważyć na podstawie powyższych rozważań, we współczesnej gospodarce dokonują się istotne zmiany paradygmatów rozwoju społeczno-ekonomicznego przestrzeni i wynikające z tego nowe implikacje gospodarcze. Tradycyjny paradygmat rozwoju społeczno-ekonomicznego przestrzeni (zwany również kartezjańskim, newtonowskim lub baconowskim, gdyż jego główne założenia sformułowane zostały przez Kartezjusza, Newtona i Bacona) zostaje zastąpiony nowym paradygmatem określanym jako holistyczny, ekologiczny czy też systemowy, ale żaden z tych przymiotników nie oddaje całkowicie jego natury. Myślenie bowiem według nowego paradygmatu kieruje się pięcioma kryteriami:

- 1) zwrot od pojęcia części ku pojęciu całości,
- 2) zwrot od pojęcia struktury ku pojęciu procesu,
- 3) zwrot od pojęcia nauki obiektywnej ku pojęciu nauki epistemologicznej,
- 4) zwrot od pojęcia budowli ku pojęciu sieci jako metafory wiedzy,
- 5) zwrot od pojęcia prawdy ku pojęciu przybliżonego opisu.

Ze względu na omawiane zagadnienie znaczenia gospodarki sieciowej, w rozwoju regionalnym szczególnie istotne jest czwarte kryterium. Według niego bowiem metafora wiedzy jako budowli, składającej się z fundamentalnych i absolutnych prawd, zasad, cegiełek konstrukcyjnych itd., dominująca w nauce i filozofii Zachodu od tysięcy lat zastąpiona zostaje metaforą sieci. Postrzegamy rzeczywistość jako sieć wzajemnych powiązań, a opisując ją także tworzymy sieć wzajemnych relacji zachodzących między obserwowanymi zjawiskami. W sieci takiej nie występują ani absolutne hierarchie ani absolutne fundamenty.

Sieci są również instrumentem wykorzystywanym w rozwoju innowacji, zwłaszcza w jego interakcyjnej formie. Stwarzają warunki do wymiany informacji i doświadczeń w dziedzinie jakości oraz uzyskiwania przez partnerów praktycznej wiedzy, która może być stosowana w ich organizacjach. W związku z tym coraz więcej uwagi poświęca się sieciom rozumianym przede wszystkim jako sieci innowatorów. Zdaniem M. Teubala¹⁸ rozwój sieci można uznać za ewolucyjny proces uruchamiany poprzez innowacje,

¹⁶ Zob. szerzej: R. Domański, *Gospodarka przestrzenna*, Warszawa 2002, s. 197.

¹⁷ K. Kelly, *op. cit.*, s. 87.

¹⁸ M. Teubal, T. Yinnon, E. Zuscovitch, *Networks and Market Creation*, „Research Policy”, 20, 5, s. 381–392.

tj. poprzez coraz bardziej efektywne łączenie techniki (lub wiedzy technicznej) i potrzeb użytkowników. Proces ten to proces kolektywnego uczenia się. Przykładem sieci, które są szczególnie istotne z punktu widzenia innowacji są między innymi¹⁹:

- wspólne przedsięwzięcia oraz korporacje badawcze,
- porozumienia w dziedzinie wymiany technicznej,
- umowy licencyjne i porozumienia wtórne,
- inwestycje bezpośrednie uzasadnione czynnikami technicznymi,
- stowarzyszenia badawcze,
- wspólne programy badawcze sponsorowane przez rządy,
- sieci podwykonawców, współproducentów i dostawców,
- inne sieci, w tym sieci nieformalne.

Należy podkreślić, że sieci nieformalne, pełniące rolę tak zwanej „cichej wiedzy” w obrębie firmy, często są uznawane za ważniejsze niż skodyfikowane, formalne normy i specyfikacje produkcyjne²⁰.

W związku z działalnością innowacyjną zwraca się także uwagę na zagadnienie relacji między sieciami i bliskością przestrzenną. Wielu autorów jest zdania, że bliskość przestrzenna różnych podmiotów jest bardzo ważna dla funkcjonowania sieci i dowodzi, że efektywna wymiana informacji może następować wtedy, gdy uczestnicy sieci zlokalizowani są jeden blisko drugiego. Nie ma jednak prostej zależności między sieciami a bliskością przestrzenną. W pewnych przypadkach istnieje możliwość zastąpienia bliskości przestrzennej w sensie geograficznym przez bliskość organizacyjną lub kulturową.

Na podstawie powyższych rozważań nasuwa się wniosek, że współczesną gospodarkę można nazwać gospodarką sieciową. Świadczy o tym fakt, iż powiązania sieciowe przenikają wszystkie sfery życia gospodarczego. W skład organizacji sieciowych, zwłaszcza na poziomie lokalnym i regionalnym, wchodzi nie tylko przedsiębiorstwa, ale także inne podmioty, które współtworzą potencjał miast i regionów, mianowicie: szkolnictwo, banki, izby gospodarcze, instytucje naukowe i badawczo-rozwojowe, instytucje społeczne i kulturowe, urzędy miejskie, wojewódzkie i marszałkowskie. Przez współdziałanie, czyli tworzenie sieci powiązań, nabywają one nowych umiejętności (uczą się) potrzebnych w prowadzeniu działalności gospodarczych, tworzeniu efektywnych programów rozwojowych, nawiązywaniu korzystnych kontaktów z korporacjami wielonarodowymi oraz tworzą kapitał społeczny, który staje się coraz ważniejszym czynnikiem rozwoju gospodarczego.

¹⁹ J. Grzeszczak, *op. cit.*, s. 55.

²⁰ Zob. szerzej: M. Chatterji, R. Domański, *Urban and Regional Management in Countries in Transition*, Warszawa 1996 oraz P. F. Drucker, *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, Warszawa 1992.

Niestety tworzenie się sieci ma również swoją negatywną stronę. W sieciach wytwarzają się tzw. rdzenie – bieguny, między którymi powiązania mają charakter tuneli. Konsekwencją tych połączeń dla rozwoju regionalnego są procesy polaryzacji. Niemniej jednak, gospodarka sieciowa wyzwala nowe możliwości na skalę dotąd niespotykaną. Przypomina dojrzewanie – okres ekscytujący, pełen niepewności, niemożliwy do powtórzenia nigdy później. Nasza planeta może tylko raz przejść fazę całkowitego spowicia przez sieć myśli i kontaktów. Zamykający się dziś wokół Ziemi płaszcz utkany ze światłowodów i satelitarnych przekazów zapoczątkowuje nową, uniwersalną kulturę gospodarczą. Ta globalna kultura gospodarcza charakteryzuje się decentralizacją własności i kapitału, przywiązaniem do modelu społeczeństwa otwartego i, co najważniejsze, upowszechnieniem się wartości ekonomicznych jako kryteriów podejmowania decyzji we wszystkich obszarach życia.

Katarzyna Miszczak

REGIONAL DEVELOPMENT AND NETWORKING PROCESSES IN WORLD ECONOMY

The main aim of this article is showing a rise in the role of networking horizontal connections, it means braid of economic, institutional, technological and social relations in regional development. Network's analysis is believed as a new instrument of regional dynamics' explanation. It exists agreement that meaning of networking structures and interference in networking system have got stronger. It is thought that networking configurations will be dominant organizational economy's form in the near future.

In the article it was paid special attention to the fact of making the most of network as a instrument in innovations' development, especially in its interactive form. As a reason of the elaboration's limited volume presented matters, opinions and conclusions were depicted in synthetic form.